

D. F. G.
DISSERTATIO ACADEMICA,
DE
CONSILIO CONVERTENDI
IN VERNACULAM SCRIPTA
GRÆCORUM ROMANORUM-
QUE CLASSICA;

CUJUS
PARTEM PRIOREM,
CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. IN
REG. ACAD. ABOËNSI,
PRÆSIDE
MAG. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,
ELOQU. PROFESS. REG. ET ORD.

PRO GRADU
Publice ventilandam sistit
CAROLUS FRIDERICUS JOHNSON,
VIC. COLL. SUPER. SCHOLÆ TRIV. BJÖRNEBURGENSIS,
In AUDITORIO MAJORI, Die XIII Maji An. MDCCLXXXVI,
Horis ante meridiem consuetis.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

5.

S:Æ R:Æ M:TIS
MAGNÆ FIDEI VIRO,
DIOECESIOS ABOËNSIS EPISCOPO,
REG. ACADEMIÆ AUR. PRO-CANCELLARIO,
VENER. CONSISTORII ECCLES. PRÆSIDI,
SCHOLARUM PER DIOECESIN EPHORO,
REVERENDISSIMO DOMINO,

*JACOBO
HARTMAN,*

MÆCENATI ET PROMOTORI
MAXIMO,

SACRUM.



S. I.

Classicos quos dicere moris est veteres Græcorum Romanorumque *Auctores*, multiplici adeo laude florere, ut assidua tractatione dignissimi merito censeantur; res est omnibus, qui judicare de eadem norunt, nota dudumque agnita. Quæ laus, non minus orationis insignibus plane virtutibus debetur, quam rerum ipsarum argumentorumque quæ persequuntur, dignitati atque præstantiæ. Iidem enim, qui Historiæ veteris limpidissimos nobis aperiunt fontes, qui ingenia moresque prisca orbis ingenue depingunt, qui literarum artiumque & initia & progressus quasi spectandos præbent, ac ingenii humani non uno in genere conatus perspicue exhibent cognoscendos, quorum familiaritate sapientes & Theologicarum & multarum aliarum cultores severiorum Literarum carere minime possunt; ii exempla nobis simul orationis reliquerunt, & incorrupta simplicitate, & nobili elegantia, & ingenii acumine, ubertate atque splendore, (argumento cuiusvis scriptioisque generi accuratissime adaptatis), & gustus, (quem dicimus), exquisiti integritate, & compositionis harmoniæque suavitate, præstantissimæ. Non a tironibus profecta sunt, quæ su-

A

per-

perstitia habemus cultissimarum harum gentium scripta, non ab obscuris quibusdam exarata hominibus; sed a viris fere concinnata qui & ingenio, & doctrina, & experientia, dignitate etiam haud raro atque honoribus, inter suos eminent, singularique diligentia elaborata, limata, polita, nec lucri cujusdam captandi, sed gloriae acquirendae causa, aëvo cultissimo, quo summum in his gentibus literarum enituit decus, quoque eloquentiae in primis studia laetissime florerent, in lucem publicam emissa. Ipsa publicandi eadem atque ad posteros propagandi difficultas, quae interitum ineptis atque etiam mediocribus plerisque cito attulit, (egregia quoque multa atque excellentia communi fato involvens), non nisi praestantissima fere ad nos pervenire sivit, etiam illa tamen, quod dolendum, male multata. Haec, quae literatissimos olim beaurunt populos, atque ignorantiae & barbariae tenebras, quae orbem nostrum obscuraverant, denuo dispulerunt, diemque Europae nostrae reddiderunt laetum; quamdiu in honore usuque erunt, lucem quoque literarum inter nos claram perennemque conservabunt: quorum autem neglectus, non optima his etiam aut laetissima portendet fata. Quod vero peregrina atque dudum mortua composita sunt lingua, ob eamque rem vel a paucioribus jam legi possunt, vel non nisi magno exhausto labore multoque consumto tempore intelligere ea utiliterque & jucunde tractare valemus; multi svaserunt, ut in vernaculum illa suam gens quaeque

que commodè convertenda curaret sermonem: cui consilio avide obtemperantes alii, certatim in linguas cultiores Europæ, plus minusve felici illi successu usi, traducta exhibuerunt. Nec tamen defunt, qui diversam plane ab his sententiam tuentes, minime proficuum vel auctoribus classicis eorumque & laudi & studio, vel ipsis adeo litteris, hoc esse consilium institutumque, defendant. Quæ controversia, cum apud nos quoque, qui parum quidem hactenus cupide ad hos auctores convertendos accessimus, (neque enim vel infelices commemorare attinet superiori ævo factos hujus generis conatus (a), vel affecta tantum quædam haud vero perfecta recentiora specimina, aut decerptarum hinc inde partium quarundam tentatas versiones), moveri incipiat; operæ pretium fuerit eandem diligentius excutere, atque quo loco illorum haberi consilium debeat, qui veterum scripta convertendi hancce industriam commendent, dispicere, quæque inde studiis literarum vel incommoda metuenda sint, vel commoda speranda, paucis significare.

A 2

§. II.

(a) Ex. g. *Titus Livius* försvenskad genom Er. Schroderum, Stockh. 1626, folio; *Curtius* veterad på Swenska af Joh. Sylvio, Stockh. 1695, 8:o; *Terentii Comædier* på Swenska, Stockh. 1699, 8:o; *Cornelius* på Swenska, Stockh. 1730, 8:o; Bäckströms Privat Informator genom *Cornelium Nepotem*, Stockh. 1744, 8:o; *Æneæ* öfversatt, öfvers. af Pet. Tvist, I D. Stockh. 1748, 8:o; *Ovidii Klage* och *Sorge*: Bref, öfvers. af Joh. Wænerberg, Stockh. 1761, 8:o; talesque alii, plus minusve vel infelices, vel absurdi.

§. II.

Qui igitur consilio huic studioque favent auctores veterum vernaculo donandi habitu, ii præter jacturam temporis, linguæ addiscendæ Græcæ Latinæque impendendi, molestiamque quam pueris nostris hic mos creat maximam, (litteras sæpe omnes iis odiosas reddentem, quemque abolitum igitur multi profus cupiunt, tempusque pueritiæ & adolescentiæ hominum sapientius utiliusque collocandum), illorum præcipue urgentius atque commodum, quos fortunæ ac rerum suarum conditio a linguarum istarum peregrinarum perdifficili sane studio in pueritia cohibuit, quique cupiunt tamen ad scriptorum utilissimorum præstantissimorumque familiaritatem sese applicare; cujus generis haud exiguus est in civitate numerus, qui nec juste nec prudenter ab illorum commercio penitus excludantur: plurimos etiam, qui his auctoribus Græce Latineque legendis haud parum temporis operæque tribuerunt, ad tantam tamen cum iis familiaritatem haud pervenisse observant, ut verum eorum vel sensum facile percipere vel virtutes feliciter sentire, nisi versionum aucti beneficio, valeant. Nec ipsis Græcarum Romanarumque literarum doctoribus haud paucis (certe qui in scholis pueros instituunt inferioribus), ad auctores sæpe admodum difficiles rectius intelligendos ac libros eorum jucunde & cum sensu quodam voluptatis legendos, hujusmodi interpreta-

tio-

tiones, vernacula bene elaboratas lingua, non multum allatu-ros adjumenti, affirmant: qua re ad eosdem pu-eris quoque feliciter explicandos, amoremque illorum & acrius studium animis discipulorum instillandum, aptiores fieri. Quin adolescentulos, qui auctores jam ipsos, a se non intellectos, haud sine molestia ac tæ-dio tractant, si ex hujusmodi versionibus virtutes eo-rum præstantiamque sentiendi facultatem habuerint, ad linguam qua scripti sunt originalem eo diligentius discendam, quo ex fonte dulcius etiam quam e rivu-
lis bibant, excitari atque impelli; nec nocere studio eorum versiones perite ac eleganter factas, quamvis verbales istæ ac serviles damnandæ omnino, atque de manibus illorum, non unam ob causam, excutiendæ sint. Imo versiones egregie confectas, & exempla præclara illis exhibere auctorum peregrinorum lingua vernacula rite explicandorum, & tradi adolescentu-
lis utiliter in manus posse, in sermonem originalem, exercendi causa, rursus transferendas; qua opera, occasionem ingenium atque indolem linguæ utriusque accurate comparandi & percipiendi, adeoque plenius simul & diligentius utramque cognoscendi, locupletis-
simam illis præberi. Deinde, ad ipsam excolendam linguam patriam, quin ex studio excellentissimorum auctorum scripta in eandem diligenter traducendi, ma-
gna redandatura sint commoda, dubium non esse con-
tendunt; vel nova eam copia verborum phrasiumque augenda, vel masculino illo robore quo veteres in pri-

mis linguæ valent, ei addendo: cum nunc scriptorum nostrorum, qui quidem elegantiores salutari volunt, plerique non nisi ad Franco-Gallicæ delicias & argutias molles, stilum suum conformare conentur, (quam quidem solam sibi addiscendam putant, sique politissimæ hujus gentis litteras cognoverint, omnes se illico ingenii humani divitias exhaustisse hæriolantur, ne Anglorum quidem ac Germanorum litteris consultis); cujus imitationis in præstantissimis etiam auctoribus nostris nonnullis haud obscura, neque illa semper probanda, vestigia observemus, quaque re factum sit, ut veteri simplicitate vique perditâ, mollitiâ quandam & languorem a nativâ sua indole alienum, vernacula sensim contraxerit. Ipsum præterea gustum, quem dicimus, nostratum, sive pulcri eximiique sensum illum acrem atque judicium exquisitum, familiaritate cum veterum illis præclarissimis scriptoribus colenda, quorum justæ adeo sunt formæ, sincerique colores, non posse non & rectius fingi & feliciter confirmari, asseverant.

§. III.

Quibus, contra, totum hoc minus aridet institutum, iis non desunt quæ his objiciant haud pauca, nec illa levia, rationum momenta. Ut enim taceamus quæ de linguarum Græcæ Latinæque studio diligentissime retinendo, in universum a pluribus accurate disputata sunt, quarum tam arctus est cum tota do-

doctrinæ litterarumque nostrarum compage nexus atque conjunctio, ut sine harum perniciose abjici abolerique nullo pacto queant (b); ut prætereamus, quod inculcatum toties fuit, quæ rationi litterarum Græcarum Romanarumque docendarum perverſæ ac ſocordi adſcribenda ſunt incommoda, (unde & moleſtiæ pueris devorandæ magna pars, & tarditas nimia progreſſuum in hoc ſtudio, imperfectaque ejus cognitio, imprimis pendent), ea ipſi harum linguarum addiſcendarum tribui inſtituto haud debere: primum, fruſtra ac ſtulte harum litterarum elementis tractandis illos pueros detineri monent, quos tamen mox ab iisdem removere animus eſt, quique nullum omnino ex iis ſic inepte ſalutatis fructum ſunt percepturi. Deinde, quod tempus quemque laborem his ſapienter diſcendis linguis impendant adoleſcentes qui litterarum exercendis ſtudiis animum addixerunt; ejus impenſi uberrimam jucundiſſimamque eos reportare mercedem, demonſtrant: neque exſpectari magis hic quam in rebus quibuſvis humanis poſſe, ut niſi putamine fracto, nucleo veſci liceat. Porro peſſime cum Scholis agi publicis oſtendunt, ſi doctores iis præſticiantur, qui ſine verſionum ope auctores intelligere ac explicare clas-

(b) Quod itaque conſilium nec urgent alii, niſi qui rei totius planiſſime ignari, cæcorum inſtar de coloribus judicantium, ridicule & turpiter ſocordiæ ſuæ atque inertæ præſidium hinc quærere cupiunt; quales ex. g. in Foliis quæ Stockholmæ eduntur Diurnis, nonnunquam vocem edere, proque inſigni ſc. ſua ſapientia, orbem eruditum graviffimo errore hæcenus implicatum, meliora docere, ſi diis placet, inſtituunt!

classicos ipsi non didicerunt; neque turpi huic malo medelam afferri, si ruditati atque socordiae talium doctorum pulvinos subjicere instituamus, atque animum sic aliis etiam addamus ignaviae sese eidem inertiaeque tradendi, sed curandum potius, ut non nisi idoneis viris docendi provincia demandetur, utque hi lubentes eam & suscipere & administrare velint. Quod autem puerorum studiis, qui Graecae Latinaeque linguae imbuendi sunt cognitione, versionum iis usu commendando aut etiam permittendo, bene consuli putant; in eo turpissimum committi errorem, contendunt: cum a lingua originali diligenter, solide, feliciterque discenda nihil tirones efficacius cohibeat, quam si versiones librorum explicandorum consulere integrum iis sit atque concessum. Longa hanc rem satis confirmavit experientia; cautionemque toties a viris prudentibus ac puerorum erudiendorum peritis inculcatam, ratio ipsa comprobat. Impedit usus versionum, ne tiro significationem verborum, rationem phrasium, formularum vim & ingenium, studiosius investiget; a sensu sollicite indagando, adeoque penitus perspiciendo, sic pueros arcet, qui versionem promptius saepiusque consulunt quam sibi opus sit, ac libentius alieno quam suo confisi judicio, serviliter translationi inhaerent, ignaviae ac negligentiae advescunt, atque sic a recta studendi via infeliciter abducuntur. Quare non serviles modo illas ac ineptas, sed omnes omnino auctorum explicandorum versiones, doctores sapientes e
pue-

a puerorum manibus oculisque diligenter removendas esse, decernunt. Facilis nimis solutiorque studendi literis ratio, in univ^{er}sum minus laudanda judicari debet, non solidam profundamque, sed superficialem modo (ut non incommode hodie loquuntur) ac leviusculam, hoc est minus fructuosam pariens doctrinam; cui malo, ad quod amplectendum satis sunt pueri suo^opte ingenio propensi, ac nostra imprimis ætate animi hominum vehementer jam feruntur, favendum minime videtur, nec alimenta illi subsidiaque esse præbenda. Observarunt dudum viri prudentes, morem qui invaluit minus consultum, Auctorum Græcorum editionibus versionem e regione Latinam (admodum illam quidem plerumque ineptam) adjiciendi, studio Græcæ linguæ felici, haud parum nocuisse (c); nec hanc

B

caus-

(c) "Il est assez probable que les traductions latines, qui accompagnent ordinairement le texte des auteurs Grecs, nuisent à l'étude de leur langue. On aime à concilier le désir du savoir avec la paresse; ou peut-être qu'en ce cas c'est quelquefois ce désir même qui voudroit abrég^{er} la route, afin d'embrasser un plus grand nombre d'objets. Quoi qu'il en soit, plusieurs se bornent à la lecture de ces versions, & les croient suffisantes pour donner une juste idée d'un auteur, parce qu'elles sont très littérales. . . . Quand à ceux qui étudient la langue Grecque, on fait que jusqu'à ce qu'ils ayent fait de solides progrès, leur œil se porte fréquemment, & presque à leur insu, sur la version latine, & qu'en s'épargnant de la peine pour le moment, ils ne font que la retarder, & se préparer une plus longue étude. Toutes ces considérations seroient souhaiter qu'on purgeat les Auteurs Grecs de leurs versions latines. On ne verroit pas la monstrueuse association de l'élegance & d'un stile barbare. L'acquisition des Auteurs Grecs seroit moins dispendieuse, & ils occuperoient moins de place dans les Bibliothèques, & probablement plus dans la tête des

causam unam esse e levissimis, cur in hac quam in Latina discenda adolescentes minus eximios vulgo faciant progressus. Opus est pueris, peregrinam discere linguam cupientibus, editione modo auctoris explicandi accurata, doctoreque perito ac diligenti, quem sincerum concitet studium discipulorum suorum profectus adjuvandi & promovendi; quo facto, ambiguis istis periculosisque auxiliis & facile & commode carent. Cæterum, ut eruditi quidem hujusmodi versionibus haud egent homines (d), nec magnum iis pretium statuere possunt, aut libenter illis utuntur, (quippe quæ,

litterateurs. Lorsque les lettres renaquirent, avant qu'on eut de bons dictionnaires, & de nombreux établissemens pour faciliter l'étude de la langue Grecque, cette langue étoit un secret entre peu d'adeptes, & ces versions étoient, par conséquent, plus nécessaires. Rein ne pouvoit alors affoiblir l'ardeur que l'on avoit de parvenir à l'intelligence des originaux; mais aujourd'hui qu'on a tant de secours pour l'étude de cette langue, il paroît que ces versions nuisent à sa culture, & en retardent les progrès." M. BITAUBÉ, du gout national, considère par rapport à la traduction (*Nouveaux Mem. de l'Acad. Roy. des Sciences & Belles-Lettres, de Berlin, A. 1779, p. 457 & 458*).

(d) Non enim eo adhuc turpitudinis ventum esse, credere debemus, ut qui literas humaniores ex instituto tractent, interprete ad Latinos saltem auctores intelligendos opus habeant: nec illud malum, quod metuendum nobis esse, atque adeo imminere, vix negare audeamus, hujusmodi consiliis accelerare oportet. Qui autem linguas non callent eruditæ, ex accurate doctorum hoc numero ad alteram illam classem, jucundis tantum nec etiam severis literis studia tribuentem, eruditionisque laude haud ornandam, amandandi sunt. Græcarum literarum apud nos fatum durius omnino atque tristius esse, fateri cogimur; sed turpem hanc litterisque bonis infaustam illarum sortem levare potius, studiumque illarum excitare & promovere, aliarum quarundam polittiorum gentium exemplo, quam magis etiam suffaminandis & opprimendis operam addicere, sapientia jubet.

quæ, cum vel scientissime felicissimeque sunt confectæ, multum tamen ipsi auctorum originalium laudi cedunt, vulgo autem ne sensum quidem auctorum apte semper reddunt atque accurate, cui que confidere tuto possis aut ubique debeas); ita mediocriter illorum etiam studiis, qui severiores istas atque operosiores non attigerunt litteras, aut his a pueritia instituti non fuerunt, convertendis in vernaculam auctoribus veterum classicis, nos prodesse, minusque igitur vel jucundum vel idoneum quam multi putant, menti illorum alimentum præbere, non improbabiliter viri docti contendunt: auctoribus autem his ipsis, atque universæ adeo reipublicæ literariæ, parum hac opera sapienter feliciterque consuli, addunt. Quod itaque ad literarum illos amatores atque cultores attinet, qui eruditas, quas dicimus, linguas aut non didicerunt, aut male callent, veterum scriptorum vel accuratissime factas interpretationes parum vel voluptatis iis allaturas, vel cupide ab iis tractandas fore, hoc argumento efficere conantur, quod peregrina tamen semper atque a nostris moribus abhorrens horum scriptorum, in versione etiam, nisi admodum infideli atque licentiosa, apparitura sit facies, ac minus igitur his hominibus grata futura atque probabilis: quod sine aliqua, ac sæpe insigni sane, antiquitatis notitia, institutorumque, morum, literarum veterum cognitione, (id vero est, sine apparatu eruditionis haud mediocri,) hi auctores intelligi recte ac facile non poterunt; quæ res, cum in Græciam

Latiumque animus quasi transferendus semper est, ut patere placereque oratio Auctoris queat, lectionem ejus & difficilem & molestant perisque reddit, contra quam in libris solet recentioribus, Gallica maxime lingua exaratis. Adeoque *Rollinum* illi, sui que similes elegantes simul lectuque facillimos scriptores, vel *Herodoto* vel *Livio*, *Voltaireum* *Homero* atque *Virgilio*, *Racinum* *Euripidi* ac *Sophocli*, &c. longe semper præferent; idque eo potius, quod res tamen ipsas atque contenta librorum istorum veterum, recentiori magisque familiari ac placente sibi forma proposita, e novis libris minori & temporis & laboris impensa, haurire sibi liceat.

§. IV.

Auctorum vero ipsorum laudi, qui e linguis cultissimis Græca Romanaque in vernaculam transferuntur, hoc consilio valde noceri, multis probare solent rationibus. Fieri nempe haud posse observant, quin & aliena & viliori multo veste induti, longe appareant quam ubi nativo ornati speciosissimoque cultu incedunt, turpiores. Communi enim omnium consensu constare, scriptum quodvis ex altera in alteram linguam quasi transfusum, multum de pulcritudine sua virtuteque perdere: quod sæ cuique linguæ, (inprimis autem egregie cultæ atque ad summum jam elegantiae ac perfectionis fastigium evehæ,) eæque peculiare & ei

ei quasi penitus implicitæ, sunt laudes, ex ingeniis ipsius populi qui eadem utitur, ex moribus, institutis, legibus, forma imperii, artibusque suis, ex climate, terræ situ atque conditione &c. enata (a); quæ in aliam transferri, aut hujus opibus plane ac feliciter exprimi, nullo pacto possunt (b). Nec nisi certa quadam lingua, consveta sibi atque familiari, cogitare homines queunt; cogitataque sua, ideæ & sensus, ac horum omnium quasi formæ, colores & series, linguæ, qua utuntur indoli plurimum parent. Diversarum igitur (pergunt) admodum linguarum ingeniis cum auctor & translator obsequuntur, (ut de mentis indole in utroque sæpe diffimillima, nihil jam dicam, magnam etiam sine dubio in stilum ac orationem utriusque vim exercentem), sperare minime licet, ut exacte ubique hic cum

B 3 illo

(a) Pulchre hæc persequentem vide Cæl. Bitaubé loc. cit. Ire Mem. A. 1775, p. 453 sqq.

(b) "Oriuntur in vocibus nonnunquam ideæ quædam *accessoriæ*, ex peculiari vocis alicujus usu; quæ propterea etiam aliis, vel ejusdem vel aliorum idiomatum, vocibus, easdem licet ideas primarias significantibus, non adhæreant. Atque hæc ratio -- est, quare voces unius idiomatis vocibus alterius, idem licet qua ideam primariam significantibus, non semper exacte respondeant: id quod non exiguum in scriptis ex uno idiomate in alterum transferendis difficultatem sæpe parit;" &c. HOLMANN Log. §. 65. Sed quam multa præterea accedunt alia, quæ translationem scripti egregii ex una lingua in aliam, reddant difficilem? Quam diversæ sunt plurium linguarum & interna structura & externa conformatio! Quod in alia breviter, uno sæpe verbo, id in alia non sine languida exprimi periphrasi potest; formulæ loquendi, allusiones ad mores & instituta &c. in alia usitatæ, in alia neque intelligi neque placere possunt. Quibus omnibus incommodis quomodo medebitur interpres, ut elegantiam vimque auctoris illasam servet? Etc.

illo concordet. De sonorum autem imitantium, periodorum, numeri & harmoniæ, in utroque sermone diversissima ratione, interpreti nullo pacto conservanda, quid moneam? Ostendunt hæc satis, versionem textui auctoris excellentis originali, (in quo idonea maxime & unice interdum apta ille vocabula, phrasæ, tropos, figuras, videres aliis linguis ignotas, ad cogitata sua egregie exprimenda selegit), non posse non valde inferiorem semper evadere; neque rectam de hoc ex illa unquam ferre licere iudicium: quod de versionibus auctorum veterum, multo etiam valet magis; cum quod eo difficilius translatio scripti est cuiusque, quo magis in suo genere illud præstans est, quoque felicius auctor suæ linguæ divitiis atque virtutibus peculiaribus uti scivit, atque ad illarum sese indolem accommodare; tum quod illorum auctorum a nostris temporibus & ætas, & mores, & sermo ipse vehementer distet, cum inter hodiernas contra linguas Europæ cultiores & communis origo, & cognatio religionis, & commercium literarum atque morum assiduum, multo majorem pepererit convenientiam. Jubere quidem solent, ut quoties verba, formulas, tropos &c. auctoris sui, ob linguarum morumque differentiam exacte reddere interpret non valeat, alias iis substituat ex suæ penu vernaculæ depromptas, æque elegantes ac felices, quo pulcritudini imaginum ac vi sententiarum nihil decedat; verbo, ita scribat, ut scripturus ipse fuisset auctor, si eadem hæc uti lingua sibi

con-

contigisset. Sed hæc præscribere longe facilius est, quam exsequi(c): ac primum quidem, hoc adoptato more & hujusmodi admissis mutationibus, non sistitur jam eadem plane lectori spectanda tabula; deinde difficillimum erit auctoris verbis, tropis, numero &c. alia substituere, quæ nos desiderare ejus virtutes non cogant. Difficile etiam fuerit interpreti, hac ei venia concessa, a nimia sibi licen-

(c) Hujusmodi nempe libertatem cum fidelitate tamen interpretationis accurata conjungi jubent. Ita Domina DACIER, (quæ ipsa quidem præceptis suis parere adeo non valuit, ut laudem Patris Poëtarum versione sua nihil minus quam vindicaret illustraretque), in Præf. ad interpretationem *Homeri*, a se editam, autumat: "Quand je parle d'une Traduction en prose, je ne veux point parler d'une traduction servile; je parle d'une traduction genereuse & noble, qui en s'attachant fortement aux idées de son original, cherche les beautés de sa langue, & rend ses images sans compter les mots. La premiere, par une fidelité trop scrupuleuse, devient très infidèle; car pour conserver la lettre, elle ruine l'esprit, ce qui est l'ouvrage d'un froid & stérile génie; au lieu que l'autre, en ne s'attachant principalement qu'à conserver l'esprit, ne laisse pas, dans ses plus grandes libertés de conserver aussi la lettre; & par ses traits hardis, mais toujours vrais, elle devient non seulement la fidèle copie de son original, mais un second original meme: ce qui ne peut être exécuté que par un génie solide, noble, & fécond. - - Il n'en est pas de la Traduction, comme de la copie d'un Tableau, où le copiste s'assujettit à suivre les traits, les couleurs, les proportions, les contours, les attitudes de l'original qu'il imite. Cela est tout différent. Un bon Traducteur n'est point si contraint. - - Dans cette imitation, comme dans toutes les autres, il faut que l'ame pleine des beautés qu'elle veut imiter, & enivrée des heureuses vapeurs qui s'élèvent de ces sources fécondes, se laisse ravir & transporter par cet enthousiasme étranger, qu'elle se le rende propre, & qu'elle produise ainsi des expressions & des images très différentes, quoique semblables." Et Auctores magni Dictionarii Encyclopædii Gallici, (*Dictionnaire Encyclopedique*, Art. *Traduction*) dicunt: *La Traduction - - - doit rendre la pensée, comme on la rendroit dans*

licentia temperare (d): vix enim continebit se a suis ideis, suis sensibus, iisque qui sibi maxime arrident coloribus, auctori sæpe mutuandis; suæ gustus gentis ætatisque, consuetus sibi idearum ordo atque indoles, vernaculæ suæ peculiare ingenium atque habitus, clanculum etiam atque inscio sibi imponet, ac ut a vera auctoris sui forma nimium recedat, pelliciet. Quarum omnium rerum tanta est vis, ut ipse etiam auctor, eodem quo suus interpret collocatus loco, idem neutiquam, aut sibi per omnia similis, fuisset mansurus (e).

Ve-

*le second idiome, si on l'avoit conçue, sans la puïser dans une langue estrangere. Il n'en faut rien retrancher, il n'y faut rien ajouter, il n'y faut rien changer. Optime! si hæc simul præstare interpret possit. Eandem tamen laudem suæ orationum Æschinis atque Demosthenis contrariarum conversioni tribuit CICERO, qui *Nec converti, inquit, ut interpret, (adeoque ad liberas illas suam voluit versionem referri), sed ut orator, sententiis iisdem & earum formis, tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinum aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum vimque servavi. Non enim ea me annumerare lectori putavi oportere, sed tanquam appendere. De Opt. Gen. Orator. C. V. Et C. VII. dicit: Quorum ego orationes si, ut spero, ita expressero, virtutibus utens illorum omnibus, id est, sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba persequens catenus, ut ea non abhorreant a more nostro: quæ si e Græcis omnia conversa non erunt, tamen ut generis ejusdem sint elaboravimus &c.* Verum raro admodum contingit, ut Demosthenes Ciceronem manscatur interpretem! Et tamen longe facilius erat cum tunc Latine, quam ex. g. Sæveticæ hodie reddere.*

(d) Cfr. BITAUBÉ l. c. A. 1775, p. 476.

(e) Notum est, quantam in ipsa ingenia hominum, cogitandique & vim & modum, linguarum diversitas potestatem exercent: quam rem, quæ occasione propositæ de hoc argumento a Reg. Scientiar. & Litterar. Humanior. Academia Berolinensi quæstionis, in lucem prodierunt scripta, pulchre exponunt.

Veros igitur justosque, quam difficulter hic sibi interpretes, itatuent limites! Quod vel comparatio auctoris ejusdem, non diversis modo linguis ac diverso tempore, sed eadem etiam ætate eademque lingua a diversis interpretibus, nec illis spernendis, conversi, factis superque confirmabit. Nihil igitur jacturæ ex hoc instituto, egregiis scriptoribus Græcis Romanisque in hodiernas linguas translatis, timendum erit? Quin periculum potius non leve ostentatur, ut vel ad verbum conversi, inepto admodum turpique & minime sibi digno conspiciendi habitu sistantur, vel liberius translatis alieno nec omnino domestico aut convenienti sibi ornatu induti, oculos hominum subeant: quorum neutrum vel illis vel litteris esse potest proficuum. Cum enim recte vereque ingenium eorum laudesque non cognoscuntur aut sentiuntur, facile illis injuria fit ac contemptus acceleratur immeritus (f), quod non raro etiam, qui ornare, pro suo sensu Auctorem instituit interpretes, eundem turpissime transformet atque adulteret; qua re de manibus excutiuntur juventutis.

C

Qua-

(f) "La dispute sur les anciens & les modernes --- fut excitée par des Litterateurs qui n'avoient lu que dans des traductions la plupart des auteurs dont ils faisoient la critique; & la Motte fut assez ingenu que de l'avouer. Leur procedé peut etre comparé à celui de ces gens qui, sur des rapports souvent faux ou équivoques, nourrissent une inimitié implacable contre certaines personnes, sans vouloir s'expliquer avec elles. On n'auroit pas du nommer cette dispute, *guerre sur les anciens*, mais *guerres sur les versions des anciens*. Et encore quelles versions! On s'en rapportoit aux moins poëtiques, & meme on croyoit devoir consulter les plus litterales, qui ne présentent jamais qu'un hideux squelette." BÉTAUBÉ l. c. A. 1779, p. 457.

Qualem effectum versiones auctorum Classicorum in Gallia circa finem superioris seculi & initium præsentis habuisse, notum est. Neque putandum est, a versionibus felicioribus elegantioribusque nihil mali esse metuendum. Quo enim majori hæc laude feruntur, eo necessarium minus homines laborem judicant in auctore ipso adeundo suaque igitur perdiscenda lingua, exhauriendum. Quamobrem hic a paucis primum suscipitur, mox ab omnibus fere negligitur. Quod quam sit studio auctorum legendorum classicorum excitando, adeoque iis & rectissime & utilissime tractandis, inimicum, facile est ad intelligendum. Nec enim ob suam tantum cujusque auctoris præstantiam, sed linguarum imprimis antiquarum inde discendarum consilio, scriptis eorum legendis diligentiam plerique tribuunt; quo, ex plurimorum mente, versionum egregiarum ope minus jam necessario reddito, hæc etiam brevi cessabit: ac ipsæ tandem versiones tantopere celebratæ, non multo post abjicientur. Notum enim est, novitatis studium quam vim in animos hominum exerceat; unde quam difficulter veteres hi auctores (lectu illi etiam, quod jam monuimus, plerisque molestiores), contra novorum semper subnascantium molimina, gustui suæ quæque ætatis, fluxo illi semper atque mutabili, blandientia & accommodatissima, principatum tuituri retenturique sint, haud ægre perspiciuntur. Abolita vero penitus veterum lectione, novi libri semper a succedentibus aliis trudentur, gustus (fir-

mis-

missima sua ablata destina) sensim degenerabit, perpetuusque hominum conatus nova semper ac insolita magisque exquisita proferendi, in studium cupidiarum, argutiarum, cincinnorum, fuci, luxuriamque ingenii et ornamentorum quorumlibet, abibit. Quod fatum elegantiores litteras non semel subiisse, historiæ fide novimus; nec Græcorum tantum Romanorumque idem exempla, sed recentiora etiam Italorum Francogallorumque, in eundem jam gyrum agi cœptorum, testata reddunt. Et tamen literarum scriptorumque veterum diligentes adhuc in illis gentibus gravesque & cultores & vindices supersunt; quorum consiliis quamdiu obtemperatur, auctoribusque veteribus juvenum studiosorum plerique a pûero adsuescere coguntur, illorumque virilem ornatum, simplicem & naturalem eloquentiam, gustum sanum atque accuratum, & admirari & imitari docentur; dubium non est, quin ideis hominum, sensibus, judiciis, linguæque ipsi vernaculæ, magnum hinc lucrum accrescat (g). Quin, mascula veterum imitatione, atque studio eandem quam illi amant, in scriptis vernacula cond-

C 2

den-

(g) Scite Dn. BITAUBÉ, l. c. "Je ne disconviens pas que des traductions qui sont le fruit de longues études, ne puissent être de quelque utilité, même aux Savans. Mais je ne fais si, à parler en general, elles n'ont pas été nuisibles, & s'il ne faut pas leur attribuer, en partie, la négligence de l'étude des langues anciennes. Avant que ces traductions fussent aussi multipliées, l'on étoit plus forcé de recourir aux sources, de se pénétrer de ces modèles, & chargé de ces riches dépouilles, on les redonnoit à sa patrie sous une forme originale."

tendis rationem diligenter. persequendi, magis etiam quam operibus eorum in nostram linguam transferendis, hujus culturæ, elegantiæ, atque flori confuli, non improbabiler defendunt. Opes enim sic atque cultum scriptorum veterum posse sermoni patrio vindicari, suo tamen illis ingenio nativæque indole haudquaquam erepta, nec habitu ad peregrini sermonis morem atque similitudinem frustra ac temere immutato, autumant. (h). Hac via longe plus ad Italicam, Francogallicam &c. linguas excolendas & didicandas, quam versionibus auctorum classicorum concinnandis, homines eruditos atque elegantes contulisse; quamobrem ex hoc eodem persequendo consilio ad nostræ etiam augendum vernaculæ cultum, copiam, vim & svavitatem, multo fore plus adjumenti, quam ex difficili & ancipiti versionum suscipiendarum labore redundaturum, esse utique quod speremus.

(h) Cultus linguæ, præstantibus scriptis illa compositis vehementer adjuvatur. Originalia autem scripta cur versionibus laudem sibi facile præripiant, bene indicat Cel. GARVE (Num. zur *Fergusons* Moralphilosoph. s. 420), dicens: Das weiß ich, daß es weit leichter ist, Gedanken die man selbst gehabt hat, aufs vollkommenste auszudrücken, als solche, die man von andern überliefert bekommt. In dem einem Falle entsteht die Idee und der Ausdruck zugleich. Sie bilden einander, und haben also auch die genaueste übereinstimmung. In dem andern Falle ist die Idee schon da; und die Wörter sollen für dieselbe gesucht werden. Der mensch muß selbst den Ausdruck nach der Idee bilden; diese übereinstimmung ist immer mangelhaft.

Sequentia errata typographica B. L. corrigat; P. 4 l. 5 & 6 *red-dentem* leg. reddens. P. 5 l. antepenult. *redandatura* leg. redundatura. P. 11 l. 4 *cui que* leg. cuique. P. 13 l. 5 *plane* leg. plene. l. 13 & 14 *exercentem* leg. exercente. P. 14 l. 9 *rectam* leg. rectum. 15 l. 3 *sifentur* leg. sistetur. P. 16 notæ (c) l. antep. *manciscatur* leg. nanciscatur.
